УДК 811.161.2’27

С. П. Гірняк

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

МОВА ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ В КОНЦЕПЦІЇ РОМАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО ТА ЯРОСЛАВА РУДНИЦЬКОГО

Схарактеризовано історичні умови регіонального функціонування української мови в кінці XIX – на початку XX ст., зокрема, на західноукраїнських землях, які матимуть принциповий вплив на розуміння історії розвитку української літературної мови й дозволять окреслити роль інтелігенції в мовотворчих процесах названого періоду; розкрито зміст поняття «*літературна мова*» в концепції Р. Смаль-Стоцького й Я. Рудницького; висвітлено позиції вчених щодо ролі соціального чинника у становленні та розвитку української мови; проаналізовано мову як «соціально-психічне явище», яке постійно видозмінюється, а ці зміни і є запорука розвитку як самої мови, так і народу (її носія).

Ключові слова: мова, літературна мова, інтелігенція, соціальна група, Галичина.

Гирняк С. П., Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко. ***ЯЗЫК КАК СОЦИАЛЬНОЕ ЯВЛЕНИЕ В КОНЦЕПЦИИ РОМАНА СМАЛЬ-СТОЦКОГО И ЯРОСЛАВА РУДНИЦКОГО***

Дана характеристика историческим условиям регионального функционирования украинского языка в конце XIX – начале XX в., в частности, на западноукраинских землях, которые будут иметь принципиальное влияние на понимание истории развития украинского литературного языка, а также позволят определить роль интеллигенции в языкотворческих процессах названного периода; раскрыто содержание понятия *«литературный язык»* в концепции Р. Смаль-Стоцкого и Я. Рудницкого; изложены позиции ученых относительно роли социального фактора в становлении и развитии украинского языка; язык проанализирован как «социально-психическое явление», которое постоянно видоизменяется, а эти изменения являются залогом развития как самого языка, так и народа (её носителя).

Ключевые слова: язык, литературный язык, интеллигенция, социальная группа, Галичина.

Hirnyak S. P., Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko. ***LANGUAGE AS A SOCIAL PHENOMENON IN THE CONCEPT OF ROMAN SMAL’-STOTSKYI AND IAROSLAV RUDNITSKYI***

© Гірняк С. П., 2014

The topicality of our research is considered in the fact that a systematic analysis of language as a social phenomenon in the researches of R. Smal'-Stotskyi and J. Rudnitskyi will enable us to determine the features of Ukrainian literary language of the late XIX – early XX centuries, to discover the content of «literary language» and the role of the educated stratum language creative processes.

The purpose of our intelligence is to reveal the features of the functioning of the Ukrainian language in the late XIX – early XX centuries, define the content of «literary language» in the conception of R. Smal'-Stotskyi and J. Rudnitskyi. Afterwards the prospects of our research are considered in the study of the historical conditions of regional functioning of the Ukrainian language on the verge of XIX – XX centuries, particularly on the West Ukrainian land will have a fundamental impact on the understanding of the history of the Ukrainian literary language, and also let us define the role of intellectuals in language creative processes.

Having analyzed there works we made a conclusion that common literary language is a representative of an language peculiarities of the nation wide (public) language and simultaneously it affects the leveling of the dialect differences. Social dialects, territorial speech and literary language – are the result of two major laws which act in every language in the process of its historical development: the first law is the desire to reveal ones peculiarity hence the variety of language, and from the other side (the second law) is the process of the consolidation of language resources in one system, that is the creation of unique literary language for the nation. That is why «Ukrainian literary language is the very exponent of psychophysical creative forces of the Ukrainian Nation which exists and develops rooting deep in nation foundation».

Key words: language, literary language, intelligence, social group, Galicia.

Проблема соціальної диференціації мови має давні традиції у світовій лінгвістиці. Вагомий внесок у розвиток і становлення цієї мовознавчої науки здійснили І. Бодуен де Куртене, А. Мейє, Ф. де Сосюр, А. Сеше, Ш. Баллі, Ф. Боас, Е. Сепір, Ж. Вандрієс, В. Матезіус, Б. Гавранек, Й. Вахек, Т. Фрінґс, Л. Щерба, О. Швейцер, Л. Нікольський, Р. Шор, Є. Поліванов, Б. Ларін, В. Жирмунський, Л. Якубинський, М. Петерсен, В. Виноградов, Г. Винокур, О. Шахматов, М. Бахтін, О. Леонтьєв, В. Ярцева й інші вчені.

Беззаперечні досягнення вітчизняних учених у розвитку та становленні цієї науки в Україні, серед них: О. Потебня, Ю. Шевельов, І. Дзюба, Св. Караванський, В. Русанівський, В. Брицин, Ю. Жлуктенко, Л. Масенко, Л. Ставицька, О. Ткаченко, В. Радчук, Г. Мацюк, С. Єрмоленко. Я. Радевич-Винницький, В. Іванишин, О. Демська-Кульчицька, О. Данилевська, Н. Шумарова, В. Хмелько, В. Демченко й ін.

Мова завжди була й залишається чинником ідентифікації народу. Вона розвивається в суспільстві і не може існувати без людей, які сприяють її розвитку та становленню на різних історичних етапах. Саме тому філософи, філологи, історики, громадсько-політичні діячі різних історичних періодів так докладно аналізували особливості розвитку мовної, культурної, політичної, економічної ситуації, яка склалася на різних українських землях (Наддніпрянщині, Слобожанщині, Галичині та Надсянні).

Кінець XIX – початок XX ст. – це період широкого застосування і використання української мови в різних сферах літературної, наукової та просвітницької діяльності. Крім просторічної народної лексики до літературної мови входять елементи мови різних соціальних груп, однак саме інтелігенція збагачує лексичний склад української мови науковою термінологією, абстрактною лексикою, впливає на розвиток функціональних стилів української мови, а тому можемо говорити про диференціацію мови, у її синхронному аспекті, що визначається регіональними, соціальними й ситуативними чинниками.

Саме наприкінці XIX – початку XX ст. у Галичині літературна мова набула вже чи не основної своєї ознаки – поліфункціональності. Освічена верства (інтелігенція) по обидва боки кордону активно спілкувалася, спільно займалася видавничою та науковою діяльність, отже, саме завдяки тісним зв'язкам східної і захід-

ної інтелігенції, відбулося формування нової української літературної мови на основі регіональних її варіантів.

Стаття безпосередньо пов'язана з комплексною науковою проблемою кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання у початковій школі ДДПУ ім. І. Франка «Українська мова й мовлення: історія, сучасний стан, проблеми розвитку» та плановою темою відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України «Вплив соціодинаміки на систему та структуру мови: тенденції мовних змін».

Із праць з обраної теми особливу увагу привертають наукові розвідки Р. Смаль-Стоцького та Я. Рудницького. Так, Р. Смаль-Стоцький у дослідженні «Українська мова в Совєтській Україні» [5], яка вийшла друком у 1936 р. у Варшаві як 34 том «Праць Українського наукового інституту», і, як зауважує її автор у передмові до другого видання, з'явилася з метою «оборони української і всіх інших немосковських мов», схарактеризував основні етапи розвитку української літературної мови (переслідування української мови Москвою, українська мова в часи світової війни, особливості розвитку мови в період революції та відновлення української державності, а також інші, не менш важливі, етапи розвитку української мови в Радянській Україні).

Я. Рудницький у науковій розвідці «Українська мова та її говори» [4] аналізує особливості української літературної мови, яка не є чимось однотипним, а навпаки, різниться багатством говіркових систем «та не тільки навшир, географічно», а й «теж і навсторч, а саме завдяки суспільним групам, з яких складається український нарід, витворюючи станові говори, що різняться між собою передусім засобом слів, фразеологією та стилем»* [4, с. 17].

Актуальність нашого дослідження вбачаємо в тому, що системний аналіз мови як соціального явища в названих дослідженнях Романа Смаль-Стоцького і Ярослава Рудницького дасть нам змогу окреслити особливості розвитку української літературної мови кінця XIX – першої половини XX ст., розкрити зміст поняття «літературна мова» та роль освіченої верстви у мовотворчих процесах.

Мета нашої розвідки – розкрити особливості функціонування української мови в кінці XIX – на початку XX ст., окреслити зміст поняття «*літературна мова»* в концепції Р. Смаль-Стоцького і Я. Рудницького. Відтак перспективи нашого дослідження вбачаємо в тому, що вивчення історичних умов регіонального функціонування української мови в кінці XIX – на початку XX ст., зокрема, на західноукраїнських землях, матимуть принциповий вплив на розуміння історії розвитку української літературної мови, а також дозволять окреслити роль інтелігенції в мовотворчих процесах.

Представники тих чи інших соціальних груп використовують різні одиниці мови відповідно до своїх потреб та інтересів. Одні слова й вирази вони вживають більш активно, іншим можуть надавати нових значень, іноді протилежних загальноприйнятим, а від використання окремих вони загалом утримуються. Такі відхилення, які зустрічаються на усіх мікролінгвістичних рівнях, у тому числі і в лексиці, можуть об'єднуватися в соціальний діалект. Саме з цих відхилень утворюється нова норма, характерна для певної соціальної групи носіїв мови. Специфічні особливості у вимові, відступ від стандарту в реалізації фонем, особливі лексичні засоби та семантичні значення, своєрідна реалізація граматичних структур можуть бути зведені на основі їх специфіки та частотності викори-

*Тут і надалі (у цитатах із праць Р. Смаль-Стоцького та Я. Рудницького) правопис та стиль авторів збережено.

стання в єдину систему, характерну для окремої групи мовців, у нашому випадку освіченої верстви – галицької інтелігенції кінця XIX – початку XX ст.

Засадничою прикметою мови є те, що мова ***явище соціальне***. Тобто, зазначає Р. Смаль-Стоцький, «до мови треба що-найменше двох істот, того, що говорить, і того, що слухає, сприймає, розуміє. […] Саме той духовий міст, перекинений від одної відокремленої істоти до свідомости другої, ця виміна думок, – це й є мова» [5, с. 5]. Мовний зв'язок, на думку вченого, виникає за допомогою мовних знаків, здатних викликати уявлення, ідеї, поняття, почуття, а тому там, де є розуміння мовних знаків, є мова. Без розуміння мови немає мови взагалі.

Р. Смаль-Стоцький стверджує, що кожна мова розпадається на більшу чи меншу кількість говорів, які, у свою чергу, знову поділяються на велике число підговорів (наріч). Говори й підговори різняться між собою на фонетичному й морфологічному рівнях, тоді як вирішальними чинниками, які впливають на розвиток мови, були й залишаються політичні, економічні та релігійні умови, що виникають у певний історичний період розвитку народу. «Політичні, економічні та релігійні осередки завжди впливали на своє оточення, робили свій говір ***міродатним*** та поширювали його» [5, с. 10]. Водночас учений вказує на той факт, що окремі міста, містечка, а то й села, родини мають свої «підговори», свої окремі говіркові прикмети, а відтак будь-яка ***мова*** є перш за все явищем ***соціально-психічним*** [5, с. 10].

На мову, її розвиток та функціонування впливають як «посередні» чинники (земля, тваринний і рослинний світ, тобто географічні умови життя людей, які надають мові народу своєрідного ритму), так і окремі соціальні явища. Окреслені чинники сприяють тому, що «всякий мовний обшир розпадається-різничкується не тільки на говори вшир, але й насторч. Це зрізничкування витворює людська суспільність, у якій та мова живе, бо без неї ніяка мова немислима» [Там само, с. 11]. Такий різновид мовних особливостей Р. Смаль-Стоцький називає «становими піднаріччями» (соціальними говорами), що тісно пов’язані з утворенням соціальних груп, які різняться між собою лексичними одиницями і фразеологією. Про це писав і Я. Рудницький [4, с. 17].

Кожна мова має соціальні діалекти, які безпосередньо залежать від соціальної палітри суспільства. Ось як про це пише Р. Смаль-Стоцький: «Своєрідні підговорові прикмети мають священики та дяки, правники і канцеляристи, селяни та робітники (мовні окремішности робітників залежать від роду їх праці). Своєрідні прикмети має мова торгівців, моряків, вояків, мисливців та рибалок. Ба, навіть кобзарі та лірники, й ті витворили в нас свої станові підговорові прикмети. В деяких краях учні й студенти теж говорять своєрідними підговорами. Нарешті в самім долі маємо широко розвинений підговір волоцюг та злодіїв, а на самій горі – мову поетів, письменників, журналістів. У широкому розумінні можна сказати, що ***всяка окремішня ґрупа суспільности дістає зчасом своєрідне обличчя та своєрідні духові прикмети, які витворюють її станове піднаріччя, де, як у дзеркалі, відбивається зацікавлення й фах даної ґрупи – стану***» [5, с. 11].

Про мовну своєрідність представників різних соціальних груп говорив і Ярослав Рудницький (його положення перегукуються з твердженнями Р. Смаль-Стоцького). Так, у названій нами праці «Українська мова та її говори» вчений зауважував: «Окремі мовні прикмети мають нпр. селяни й робітники, правники й канцеляристи, священики й дяки. Своєрідні мовні окремішності зустрінемо в моряків, друкарів, торгівців, вояків, вуглекопів, рибалок, косарів та мисливих. Кобзарі й лірники витворили в нас теж свої станові говори. Подекуди учні й студенти говорять своєрідними словами й висловами. Не треба забувати тут теж про жінок, що мають мову звичайно повну чуття й настроєвости, про мову няньок, піклува-

льниць та дітей. Теж можна запримітити різницю між мовою старшого покоління (від 50 до 70 років) й молодшого (від 20 до 40 років). При такому зрізничкуванні мови навстріч матимемо нарешті на самому долі широко розвинутий окремішній, часто таємний говір жебраків, волоцюг та злодіїв, що його називаємо жарґоном, а на самій горі – мову поетів, наукових робітників, письменників, промовців, журналістів і т. п.» [4, с. 17].

Отже, будь-яка соціальна група з часом набуває своєрідних ознак і витворює свою – фахову мову, у якій, як у дзеркалі, відображаються соціальні інтереси й професійні ознаки цієї суспільної верстви. Слід також зауважити, що представники різних соціальних груп опановують не лише мову своєї соціальної групи, а й мовні особливості інших суспільних верств населення, з якими безпосередньо контактують і зближені у процесі своєї діяльності. Для того щоб зрозуміти мовні особливості певного «мовного обширу», слід враховувати такі два закони, яким, наголошує Р. Смаль-Стоцький, підпорядковане життя мови: «Перший закон – це могутній гін до різничкування мови на говори, наріччя й піднаріччя; другий закон протидіє першому й виявляється у змаганні до єдности, до спільности, до витвору з піднаріч підговорів, а з підговорів – говорів» [5, с. 12].

Таким чином, мова, що розвивається в межах цих двох основних соціальних законів, з одного боку, сприяє поділу громади, народу на окремі групи, а з іншого – об'єднує людей у групи, спільноти, громади, народ. Саме завдяки тому, що в житті мови є динаміка, цей *«безнастанний рух»* носіїв різних говорів і наріч, ці говори, наріччя, територіальні й соціальні діалекти тощо, які суттєво різняться між собою, згодом роблять усе для того, щоб мова стала об'єднуючим чинником і засобом порозуміння різних представників одного народу. Представники окремих територіальних груп (діалектів), різних соціальних прошарків суспільства об'єднують свої зусилля в ділянці мовотворення і витворюють єдиний мовний стандарт, який, як ми вже зауважували, з плином часу і під впливом суспільно-політичних, економічних, культурно-просвітницьких та інших чинників знову змінюється.

Аналіз лінгвосоціального розвитку мови дає змогу Р. Смаль-Стоцькому стверджувати, що народ, який говорить «спільною мовою, складався і складається з *двох* шарів суспільности, які перерізують усякі підговори та говори її. Це є шар *нижчої й вищої культури* даної мовної громади-суспільности. А ці шари у своїм корені зв'язані не так із певним матеріальним добробутом, як передовсім із *духовими* талантами одиниць. Отак маємо справу властиво з шаром *творчим* у житті, що складається з енергійних, волевих, активних одиниць, і шаром – пасивним, нездібним, нетворчим» [5, с. 13]. Саме говір вищого, культурного прошарку народу, що утворює культурні, політичні, релігійні осередки в краю, – наголошує Р. Смаль-Стоцький, – «той говір, говорений і писаний, поширюється і стає з часом *літературною мовою всього краю-народу*. Ось у цьому процесі й є *колиска* всякої літературної мови нашої доби» [Там само, с. 13].

Важливими чинниками розвитку і становлення літературної мови були друкарська справа, державна влада (князі, канцелярії, суди, військо, церква, школа), однак, як тільки з'являється «***геніальна творча особистість***», вона відразу стає «***справжньою вирішною силою в розвитку літературної мови***» [Там само, с. 14]. Мовленнєва діяльність творчої особистості здатна впливати на мовлення представників різних соціальних груп, у тому числі й нижчих верств населення, а це всезагальне поширення й використання згодом призводить до створення літературної мови, яка поширює свій вплив на всю «націю-державу» і стає мовою культури й літератури. Сказане дає підстави Р. Смаль-Стоцькому стверджувати, що «літературна мова тримається, як тонка плівка на поверхні да-

ного мовного обширу, та під нею продовжують собі своє власне життя говори, наріччя й піднаріччя» [Там само, с. 14].

Велике значення для розвитку літературної мови має факт використання її службовцями, державною владаю. Оскільки українці в Австро-Угорській монархії на Східній Галичині все ж мали змогу входити до державних органів, то й українська (русинська) мова, як і німецька, угорська, чеська, польська, хорватська, словенська, італійська, румунська, була визнана за державну.

Мова (державна мова) – це вагомий чинник усвідомлення цілісності народу. Важливим для розвитку і становлення мови (її літературної форми) є говір столиці, адже саме тут знаходиться державна влада і державні установи краю. На створення єдиного мовного стандарту мають безпосередній вплив школа, церква, військо, преса, театр. Оскільки Львів (на межі XIX – XX ст.) був столицею Східної Галичини, то й мовні особливості представників його провідної верстви – *галицької інтелігенції* – лягли в основу творення західноукраїнського варіанта літературної мови. Р. Смаль-Стоцький констатує: «Літературна мова – є витвір, яким говорить не весь народ, а тільки певна культурна верства, численно менша від тих широких мас, що вживають своїх місцевих говорів для порозуміння» [Там само, с. 16].

Важливою (у контексті нашого дослідження) є заувага вченого: «Гострої гряниці між літературною мовою й говорами властиво немає. Між мовою чисто-літературною й говорами та підговорами стоїть мова щоденного вжитку культурного середняка, що в одну і другу сторону має свої місцеві переходи» [5, с. 16]. У великих містах активно розвиваються духовні і мовні взаємини як між окремими людьми, так і представниками різних соціальних груп, а тому говори великих міст (столиць) різняться соковитістю образів, окремими звуковими особливостями.

Літературна мова (за Р. Смаль-Стоцьким) має різні стилі (сфери) вживання: *святковий стиль*, що використовується в театрі, церкві, школі; *товариський стиль,* яким послуговуються у щоденному спілкуванні культурні групи; *дружній стиль*, що вживається під час приятельської розмови, коли часто вживаними є діалектизми. Цю ж думку розвиває Я. Рудницький, який стверджує, що літературна мова неоднакова, оскільки вживається в різних стилях: «1. у товариському, розмовному стилі, 2. у риторичному, промовному стилі, 3. у науковому стилі, 4. у поетичному стилі» [4, с. 23].

Однак носії говорів, соціальних діалектів, різних мовних стилів літературної мови постійно взаємодіють між собою, у результаті цих взаємовпливів до літературної мови потрапляють окремі слова й фразеологізми з народної мови. Вона є невичерпним джерелом збагачення мовостилю письменників та поетів. Зв'язок між різними суспільними прошарками взаємний, а тому літературна мова активно проникає в говори, причому найактивнішою в цьому процесі взаємодії є молодь.

Ось чому на певному етапі історичного розвитку літературна мова стає окремим утворенням, яке максимально відділяється від мови-джерела. Мова загалом і літературна мова зокрема – це складне духовне явище, «***дзеркало історично-культурного розвою нації***» [1], «***витвір людського духа, й без людей мова немислима!***» [5, с. 17] (розріджений шрифт мій. – *Г. С.*). Мова живе лише тоді, коли її вживають, а оскільки носії мови – це люди різних соціальних прошарків, які мають притаманні лише їм здібності, уподобання, таланти, нахили, що вдосконалюються впродовж усього життя, адже люди зростають фахово, набувають певного досвіду, то вони як носії мови, якою послуговуються в усіх сферах свого життя, змінюють і розвивають її. Мова, як і будь-яке «соціально-психічне явище» (за Р. Смаль-Стоцьким), постійно видозмінюється, а ці зміни

і є запорука розвитку як самої мови, так і народу (її носія). Проте, незважаючи на всі зміни, що відбуваються в суспільно-політичному житті народу, мова в окремі періоди свого розвитку підпорядковується певним правилам і законам, які ми називаємо граматикою і які діють «не тому, що їх граматики установили, а тому, що установила їх сама мова. Вирішне у цих питаннях є ***вживання***» [Там само, с. 17].

У період Першої світової війни, революції та відновлення української державності українці різних частин України разом жили і працювали, говорили і писали українською, вчилися в українських народних школах і університетах, видавали часописи, влаштовували концерти. Усю цю роботу очолювала інтелігенція Наддніпрянщини, Галичини і Буковини – народні вчителі, професори гімназій, політичні діячі, священики, кооператори, землеміри, лікарі й ін. Спільна творча й натхненна праця заради щасливого майбутнього дала «*глибоке почуття національної спільноти, почуття спільної літературної мови*» [Там само, с. 35]. У процесах розвитку мови було багато прогалин, зокрема бракувало термінів «у науці, в мистецтві, в літературі, в державно-адміністративному житті, у праві та війську. Отже, ***наступає період гарячкової праці інтелігенції*** […] Воля до політичної самостійности […], до власної ***державности витворює осередки-столиці***, витворює ***парламентарне й політичне життя, пресу*** – і це є водночас ті чинники, що протягом місяців витворюють із окремих […] мов поневолених народів – цілком ***розвинені літературні мови відроджених народів і держав***» [5, с. 35] [розріджений шрифт мій. – *Г. С.*]. Отже, палке бажання мати самостійну державу сприяло розвитку власної літературної – державної мови.

У Галичині, де не було жорстких цензурних обмежень щодо вживання української мови, вона (мова) стала знаряддям публічного життя і почала помітно оживати й розвиватися. Однак цей розвиток, як зауважує Левко Ромен, «довго був без єдиної соборницької коректи, що й призвело до певного відхилення, до «західнього», сказати б, «варіянту» єдиної соборної літературної мови» [2, с. 19]. Українська мова Галичини зазнала чималого впливу «язичія», а також мови польської, особливо щодо синтаксично-стилістичних конструкцій речення. «Мова в наших заходян у своїй вимові була «зукраїнізована», а це також мало вплив на створення «високого штилю» саме на підставі цієї мови. […] Щоб відхилити можливі закиди, чому одна, мовляв, говірка накидає іншим усі свої правила і норми, слід звернути увагу на те, що ***наша літературна мова теж є і вислідом деякого компромісу між наддніпрянцями і наддністрянцями***» [Там само, с. 18 – 19].

Таким чином, *літературна мова* – це ніби результат взаємодії всіх говірок нашого народу, що не нехтував своєю мовою, а зберігав кращі й високі зразки своєї творчості рідною мовою у фольклорі, який згодом і став взірцем для свідомого наслідування та створення на його основі нових зразків художньої творчості українськими письменниками.

Спільна літературна мова є репрезентанткою і еманацією всіх мовних особливостей загальнонародної мови, водночас вона помітно впливає на нівелювання різниць у говорах. ***Соціальні діалекти***, ***територіальні говори*** й ***літературна мова*** – це результат двох основних законів, що діють у кожній мові в процесі її історичного розвитку: з одного боку (перший закон) – це бажання виявити свою особливість, ***«гін до різничкування мови»*** (за Я. Рудницьким), а звідси різноманітність мови, а з іншого (другий закон) – процес об'єднання мовних ресурсів в одну систему, ***«гін до її споювання»***, тобто створення єдиної для усього народу літературної мови (про це писав і Р. Смаль-Стоцький, див. вище).

Я. Рудницький у книзі «Як говорити по-літературному» вказував на той факт, що українська мова у післявоєнний період (1914–1918) зазнала такого «***велетенського скоку***» у своєму розвитку, якого не було в жодній із сучасних

європейських мов. Отримання власної державності, небувалий розвиток економічного, політичного, технічно-виробничого, наукового колективного національного життя, а також активна діяльність українських письменників, – усе це викликало, на думку вченого, «раптове ***прискорення в досьогочасному незвичайно умірковано-еволюційному розвитку української літературної мови.*** І ось у ній почали схрищуватися найрізніші напрямні, найрізніші розвиткові тенденції – вислід багатьох чинників, що їм підпадає в своєму розвитку всяка літературна мова. Назвемо деякі головніші з них: а) велике географічно-діялектичне зрізничкування української мови, б) чотири культурно-історичні центри (наддніпрянський, галицький, буковинський й останньо: закарпатський), в) чужі впливи (деякі з них свідомо й насильно введені) і ін.» [3, с. 3].

Ось чому перед українським мовознавством початку ХХ ст. так гостро стояла проблема створення норми, того практично-мовного закону, який би, з одного боку, підтримував позитивні тенденції у розвитку мови, а з іншого – протидіяв негативним. Оскільки, як зауважує Я. Рудницький, незважаючи на те, що в нас «існують ці просто золоті книжки – підручники української мови, в нас не дбають належно про її культуру. Про те переконуєтесь на кожному кроці: при каварняному столику й на спортовій площі, в сальоні й у фабричних бараках, в розмові з приятелем і на зборах якої-небудь установи чи організації, на сцені й у дописі до часопису» [3, с. 4]. Саме тому Я. Рудницький і Р. Смаль-Стоцький закликали використовувати українську мову в усіх ділянках мововжитку і тим самим сприяти її розвитку та популяризації.

Актуально звучать і сьогодні слова Ярослава Рудницького: «Українська літературна мова – назверхній виразник творчих психофізичних сил української Нації живе й далі розвивається, глибоко запустивши коріння в народній ґрунт» [4, с. 110].

Бібліографічні посилання

1. **Колесса Ол.** Погляд на історію української мови: інавГураційний виклад, виголошений в Українському Університеті і Празі дня 23 жовтня 1921 / Олександер Колесса. – Прага : Державна друкарня в Празі, 1924. – 43 с.
2. **Ромен Л.** Дещо про намул «язичя» / Левко Ромен // Рідна шк. – Ч. 1 (29). – 1959. – Рік V. – С. 17–19.
3. **Рудницький Я.** Як говорити по-літературному / Ярослав Рудницький. – Другий наклад.– Прага : Друкарня Й. Шмідбергера [б. р.]. – 64 с.
4. **Рудницький Я.** Українська мова та її говори / Ярослав Рудницький. – Третє справлене й поширене видання. – Вінніпеґ : Товариство Плекання Рідної Мови, 1965. – 116 с.
5. **Смаль-Стоцький Р.** Українська мова в Совєтській Україні / Роман Смаль-Стоцький. – Друге поширене видання. – Нью-Йорк ; Торонто ; Сидней ; Париж, 1969. – 318 с.

Надійшла до редколегії 15.09.13